

Arvid Pettersonin kirja
Fortiet fortid. Tragedien Norge aldri forsto¹
Gerd Johanne Valen

Kirja perustuu sellaisten ihmisten kertomuksille, jotka selvisivät hengissä syksyllä 1944 Finmarkissa toimeenpannuista pakkoevakuoinneista tai talvehtimisesta hävitetyillä kotiseudulla. Kirjan kirjoittaja Arvid Petterson on monien vuosien ajan tallentanut ihmisten kertomuksia aiheesta. Kerrontaratkaisu on tietoinen valinta, hän päästää silminnäkijät itse puhumaan. Kyseessä on ainutlaatuinen lähdeaineisto kirjan muodossa. Haastatteluja ja omakohtaisia kertomuksia on kerätty ympäri Finmarkia. Lisäksi tulevat vielä sellaisten ihmisten haastattelut, jotka evakuoitiin Petsamosta Sevettijärvelle Pohjois-Suomeen. Arvid Petterson välittää kirjansa avulla nämä henkilökohtaiset kertomukset jälkipolvien saataville. Tämä on tärkeää aineistoa, kun tulevaisuuden tutkijat joskus uskaltavat kirjoittaa uudelleen Norjan sodan ja jälleenrakentamisen historian.

Ensimmäisessä luvussa Petterson esittelee pakkoevakuoinnista kertovia norjalaisia julkaisuja. Vertaamalla evakuoinnista Suomessa ja Ruotsissa julkaistua kirjallisuutta norjalaisiin julkaisuihin kirjoittaja osoittaa, että naapurimaissamme näitä pohjoisen tapahtumia on käsitelty paljon enemmän kuin Norjassa. Alun jälkeen kirja käy läpi sodan, pakkoevakuonnin ja talvehtimisen vaiheita, sitä miten pakolaiset otettiin vastaan määränpäässään ja viimeisiä taisteluja miehitysvoimia vastaan Nordkynin niemellä. Yksi kirjan päämääristä on julkaista todelliset luvut ihmisistä, jotka evakuoitiin pakolla, talvehtivat hävitetyillä kotiseuduillaan ja menettivät henkensä näiden tapahtumien seurauksena tai viimeisten sotatoimien jaloissa. Kirjoittajan tutkimus osoittaa, että tarkkoja lukuja on vaikea selvittää.

Pettersonin mielestä sodanjälkeisen historiankirjoituksen olisi pitänyt käsitellä enemmän Pohjois-Tromsin ja Finmarkin tapahtumia, mutta hän osoittaa samalla, että muutamat historioitsijat ovat luoneet pakkoevakuointia ja jälleenrakentamista koskevia myyttejä. On muun muassa väitetty, että väestö tuskin olisi voinut kuulla Lontoosta lähetettyä kehotusta boikotoida pakkoevakuointeja. Petterson osoittaa,

1. Kirjan nimi on suomennettuna ”Vaiettu menneisyys — Tragedia, jota Norja ei ole ymmärtänyt”

että lähteet kertovat toisin: ”kotirintaman” asenteet estivät avun toimittamisen evakuoituille ja johtivat siihen, että jotkut pohjoisnorjalaiset pakolaiset otettiin huonosti vastaan määränpäässään. Kirjoittaja näyttää myös miten muutamissa tutkimuksissa on yleistä väitetty, että jälleenrakentamiseen saadut sotakorvaukset nostivat asumistasoa, kun todellisuudessa sitä edistivät eniten ihmisten itse ottamat lainat ja heidän osoittamansa sisu ja työteliäisyys. Kirjassa käsitellään myös eroja, joita jälleenrakentamisessa oli Norjan ja Suomen alueilla, jotka joutuivat poltetun maan taktiikan kohteeksi.

Kirjan heikko puoli on rakenne. Siitä puuttuu selkeä jaottelu, joka toisi esiin ongelmanasettelun, tutkimuksen etenemisen, lähteitten käytön ja johtopäätökset. Sen takia kirjaa on vaikea käyttää hakuteoksena, se on luettava kannesta kanteen. Kirjoittajan näkemykset tulevat toisinaan selvästi esiin, toisinaan taas ne ovat luettavissa rivien välistä. Selkeämpi esitystapa olisi parantanut lopputulosta. Myös alaotsikkoa ”Tragedia, jota Norja ei ole ymmärtänyt” olisi pitänyt selventää. Herää kysymys, oliko kyseessä ymmärryksen puute vai tietoinen poliittinen valinta. Kirja olisi toiminut paremmin historian opiskelijoiden oppikirjana jos se olisi noudattanut historian alan julkaisujen normeja.

Arvid Pettersonin mielestä sodanjälkeisen historiantutkimuksen olisi pitänyt selvittää tarkemmin mitä pohjoisessa tapahtui. Hän ei kuitenkaan korosta sitä, että tutkimus ei sen enempää käsitellyt tätä sotahistoriamme suurinta tragediaa myöskään Tromssan yliopiston perustamisen jälkeen, eikä myöskään sitä valtavaa kulttuurimurrosta, joka maamme pohjoisimmista osista sodan jälkeen tapahtui. Näistä aiheista on tehty vain harvoja tutkielmia oman alueemme yliopistossa. Koska sen enempää Norjan Tutkimusneuvosto kuin Tromssan yliopistokaan ei pidä aihetta tärkeänä, kannustan Jälleenrakennusmuseota perustamaan stipendirahaston, josta voisivat hakea tukea pro graduun kirjoittavat opiskelijat, jotka käyttävät tutkimuksensa aineistona Pettersonin keräämää materiaalia.

Muutamista heikkouksistaan huolimatta kirja on erittäin arvokas. Haluan tässä yhteydessä kiittää Arvid Pettersonia hänen valtavasta työstään Finmarkin uudemman historian valaisemiseksi. Hänen kaltaistensa ihmisten työpanoksen avulla pystytään tallentamaan lähteitä, kokemuksia ja näkökulmia, jotka lisäävät tietoa sodasta, pakkoevakuoinnista ja jälleenrakentamisesta. Sopii toivoa, että historiantutkijat ymmärtävät, millainen kultakaivos tässä on kyseessä, kun Norjan historiaa vuosina 1940-1960 aletaan kirjoittaa uudelleen.

Suomentanut Anitta Viinikka-Kallinen

Arvid Petterson: *Fortiet fortid. Tragedien Norge aldri forsto: tvangsevakuering og overvintring i Nord-Troms og Finnmark 1944-1945*. Hammerfest: Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms. 2008.